

Kapitoly z metodológie výskumu v sociálnych vedách

Peter Ondrejko

Aj keď od vydania prelomových prác prof. Filkorna, ktorými sa konštituovala moderná metodológia vedy na Slovensku, už uplynulo vyše polstoročie, a jeho dielo našlo celý rad významných pokračovateľov (profesori Václav Černík, Jozef Viceník, Pavol Cmorej, František Gahér a ďalší), predsa je to oblasť, do ktorej sa stále vstupuje len cez veľmi vysoký prah poznania, zrelosti a odbornosti. Preto je tu skutočne rozsiahlejších a hlbšie prepracovaných prác ako šafranu a každá z nich je vzácnym prínosom.

Platí to aj o publikácii prof. Petra Ondrejko, významného slovenského sociológa, aktuálne pôsobiaceho na Palackého univerzite v Olomouci, aj keď venovanej o čosi užšej tematickej oblasti metodológie výskumu v sociálnych vedách. Svojim rozsahom však predčí v tejto oblasti pokusy iných autorov, či už napr. I. Hanzela (ako pokračovateľ černíkovej línie), alebo autorov, venujúcim sa parciálne metodológii (resp. metodológii výskumu) pedagogických vied, psychologických vied, sociálnej práce a pod. Recenzovaná práca si v tomto smere kladie širšie ambície, aj keď jej hlavnou doménou ostáva sociológia.

Nebýva pritom častým zvykom, aby v nefilozofických sociálnych vedách sa okrem obligátnej úvodnej kapitoly ich autori vracali k základným východiskám, ktoré v tejto oblasti núka filozofia – v recenzovanej práci sa však v celom texte autor vracia ku svojim filozofickým koreňom, hoci ich explicitne nevymedzuje. Z odkazov a kontextu je však zrejmé jeho zakotvenie v nemeckej filozofii 20. storočia, najmä vo fenomenológii (Husserl, Schütz, Heidegger, Gadamer, Ricoeur) a novopozitívizme Viedenského krúžku (Carnap, Schlick, Feigl, Hahn, Tarski), ale i inšpirácie filozofickou postmodernou (Popper, Polanyi, Feyerabend, Luhman, Kuhn), rovnako i fundamentálnu znalosť starších (Durkheim) i novších (Lazarsfeld, Habermas, Garfinkel) sociologických teórií, ale aj relevantných teórií prírodovedných (Einstein, Bohr, Prirogine, Heisenberg) atď., čo vyúsťuje do autorovej orientácie na metódy, ktoré majú svoj pôvod v symbolickom interakcionizme ako interpretatívnej paradigme a osobitne v hermeneutike.

Prítom – hoci autor sám uvádza, že existuje "všeobecná nechuť (napr. u študentov, ale i vysokoškolských učiteľov) venovať sa metodologickým problémom vedy a výskumu" (s. 11), čo sa nám každoročne potvrdzuje v chabom spracovaní kapitoly o použitých metódach vo väčšine záverečných prác (nielen bakalárskych a magisterských...) - recenzovaná práca nám ponúka ohromné množstvo podrobne, kvalifikovane a najmä prístupne rozpracovaných pojmov a kategórií, tvoriach základné metodologické inštrumentárium sociálnych vied, akými sú napríklad pojmy veda, výskum, metóda, indukcia, dedukcia, technika, heuristika,

metodológia, zákon, teória, validita, reliabilita, klasifikácia, kategorizácia, explikácia, presnosť, jednoznačnosť, axiomatizácia a axioma, postulát, definícia, formalizácia, konzistencia, kontrolovateľnosť, verifikovateľnosť, nomologickosť, predikcia, operacionalizácia (a jej etapy), pravdepodobnosť, znak, premenná, konštrukt, indikátor, kategória, štandardizácia, explorácia, triangulácia, teoréma, model, systém, atď., ktoré môžu byť vítanou podporou práve pre tých, ktorým chýba chuť ku prekonaniu "mechanickej aplikácie postupov podľa osvedčených »receptov«, bez reflektovania a následného rešpektovania povahy skúmanej veci, bez skúšania viacerých ciest poznania, alebo dokonca s bagatelizáciou metodologických problémov" (tamže).

Čítanie takéhoto textu niekedy priam otvára oči nad "známym neznámym", nad skutočným a inšpiratívnym obsahom pojmov, ktoré v našom bežnom jazyku už skĺzli do podoby ničnehovoriacich floskúl. A nepochybné čítanie takéhoto textu by sa nám vrátilo nielen v úrovni kapitol o použitých metódach v záverečných prácach.

Osobitnú pozornosť, hoci skromne uvádzanú len ako "rekapitulácia známych poznatkov, ktoré sú pravdepodobne známe už i študentom spoločenskovedných disciplín bakalárskeho štúdia" (s. 142) – kiež by to tak bolo – venuje autor stratégií kvantitatívnych metód výskumu. Člení ju do desiatich krokov: 1) formulácia problému; 2) heuristická fáza; 3) formulovanie hypotéz; 4) výber metód a konštrukcia nástrojov merania; 5) pilotáž, sondáž, predvýskum; 6) stanovenie výberového súboru; 7) terénny zber dát; 8) predspracovanie a spracovanie dát; 9) interpretácia nameraných a vypočítaných hodnôt, verifikácia a falzifikácia hypotéz; 10) závery výskumu. Každému z týchto krokov venuje potom detailnú pozornosť. Možno by v súvislosti s meraním bolo vhodné doplnenie textu o problematiku kontrafaktuálnych prístupov, presadzujúcich sa napríklad v praktickej aplikácii evaluačných hodnotení.

Recenzovaná publikácia vďaka svojej šírke prináša takto podnety pre celú oblasť sociálnych vied, ale dokonca – hoci to nebol zrejme autorom priamy zámer – aj pre teóriu verejnej politiky. Aj v tejto recenzovanej publikácii nachádzame podkapitolu o formulácii problému. Aj keď ide o otázku formulácie výskumného problému (ktorá nie je identická s otázkou problému vo verejnej politike), predsa aj tu nachádzame inšpiráciu v podobe vymedzenia troch kritérií vedeckosti problémov: 1) Problém musí vyjadrovať vzťah medzi dvoma alebo viacerými premennými. 2) Problém by mal byť formulovaný jasne a jednoznačne, najlepšie v opytovacej forme. 3) Problém a jeho formulácia musí implikovať možnosť empirického overovania (s. 145 – 146).

Zaujímavé sú však aj exkurzy o autopoietických systémoch v spoločenských vedách (s. 105 -108), s ktorými s stretávame aj pri hľadaní legitimacy záujmov či aktérov vo verejnej politike,

K vedeckému aparátu publikácie patrí nielen anglické resumé, zoznam takmer troch

stoviek citovaných prameňov, menný index a niekoľko ďalších príloh, ale aj slovník vybraných pojmov a takmer tridsať medailónikov významných osobností svetovej vedy posledných storočí, ktorí sa zaslúžili o rozvoj metodológie výskumu (v sociálnych vedách).

Pokiaľ teda recenzovanej práci možno (a aj treba) niečo vytknúť, je slabá až nulové úroveň jej redakčného spracovania.

Autor

prof. PhDr. Peter Ondrejkovič, DrSc.

Vydavateľ: Client Service, Levice

Rok vydania: 2017, počet strán: 300

Jazyk: slovenský

ISBN: 978-80-972661-0-3

E-mail: peter.ondrejkoVIC@upol.cz

Recenzent

doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD., MPA

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Fakulta verejnej správy

Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy

E-mail: stanislav.konecny@upjs.sk